

tekstovi me pojavljuju u nas prvi put. Uglavnom su dati u zanimljivim odlomcima, jer je knjiga namenjena većem broju čitalaca, a ne samo majuzem knugu ljudi koji se bave izučavanjem usmene proze. To su odlomci iz V. J. Propove znamenite monografije o morfologiji bajke, radovi D. S. Lihačova o kategorijama prostora i vremena u bajci, fragmenti razmišljanja R. Kajoa o odnosu bajke i naučne fantastike, te odlomak rada K. Čapeka o teoriji bajke.

U drugom delu nalaze se znameniti radovi. Bošković-Stulli, H. Dajmriha i M. Sutića, koji se takođe odnose na odjelke bajke u umetničkoj književnosti, kao i pomenuti radovi iz uvodne studije. Rad H. Dajmriha se u nas pojavljuje prvi put, dok su pomenuta dva već ranije objavljena.

Važno je da su se sada ovi tekstovi, makar i u odlomcima, našli na jednom mestu, s kupljeni u knjizi. Ipak je šteta što pomenuti radovi ovde nisu štampani u celini.

Knjiga je opskrbljena opširnim literaturnom koja se odnosi na različite aspekte izučavanja bajke.

Sudeći po ovoj knjizi, poduhvat Nolitove biblioteke **Nauka o književnosti** pružiće čitaocu jedan sintetičan uvid u pojedine probleme ove naučne discipline.

PERO ZUBAC: »UZMORJE«, Matica srpska, Novi Sad 1978.

Piše: Pavle Popović

Uzmorje, nova knjiga pesama Pere Zupca, potvrđuje prefinjenu liniku jednog sasvim individualnog koncepta, po estetskim vrednostima i samosvojnima, svežim tonovima uvek prepoznatljivu i impresivnu.

Gotovo cela zbirka, tačnije njen najveći i najznačajniji deo, likovno je planiran na egzotičnom primorskom pejzažu, mama bliskom, na toplom porodičnom domu, u kome otac i brat — uspomene na njih i pesnikovo detinjstvo — imaju posebno i naglašeno mesto, reflektujuć se i na filozofskom planu ove poezije.

**Tebi krunim ovaj krt govor
brate na visokoj zvezdi koja me
cilja u čelo
zagledan u prostor tvog bića
jer te je više
nego te je bilo u detinjstvu**

Ta sećanja prelaze običnu sentimentalnu lirsku eksplikaciju idile detinjstva, ljubavi prema roditeljskom domu i svojim bližnjima. Ona su često razlog dubljeg poetskog tkanja i više nego što nose u sebi ispovest autora i projektuju se u njegov senzibilitet i psihologiju, ona postaju mogućnost za izvlačenje opštevažećih dimenzija čovekove egzistencije. Nije li, dakle, sećanje na detinjstvo, poziv i vraćanje u taj svet čistote i nevinosti, jedna od osnovnih vrednosti i uporišta našeg života.

**To je tvoj dom što gori
na pučini,
jedro tvog mladanja
koje se opire vetru,
plivaj kasna blagost
u gusti mleč večeri,
nema otoka kojeg si sanjao
povraćaj majčin podoj,
voda će se umoriti od tvjih
neveštih zarona,
plivaj u nepoznato
otkrićeš.**

Brat ima izuzetan značaj za poetsku opservaciju autora **Uzmorja**. Zapaženo je da je motiv brata još od ranije predmet njegovog poetskog interesovanja. Brat se motivski pretvara u snažan impuls za širi u dublji medijativni prodor, za polistovećenje, dvojništvo, ili prostor za otkrivanje i nadograđivanje sopstvene ličnosti. Pri svemu tome pesnik uspeva da zadrži, u komunikaciji s čitaocem,

tih, setnu intonaciju stihova i iskreni i snažni emotivitet.

Slika iz detinjstva, lik oca ili brata, javlja se u jednom trenutku, u bljesku sećanja i odmah zatim nestaju u tami svakodnevnog realnosti, ali u podsvesti one su neizbrisive, one uvek svetle.

**Svetlo rez munje otvara tamnu
škrinju juga**

**i videh tvoj lik u trenu
osnečen rumenim oblakom
tvoje visoko lice znano mojoj zeni
ali ne isto**

iz dana stalnog leta

**oluja roji nad morem
ali lica više nema
samo se nebo rasprskava
ugasi lampu u svojoj dalekoj sobi
tako je odveć svetla.**

Kroz celu knjigu pesama struji vrelo mediteransko leto, ljeska se more »odliskona«, šušta suhe vlati i bilje jara iz vrelog krasa, ali i lije kiša, taj verni pratilac Zupčeve ljubavne lirike. To je ambijent u koji pesnik smešta i anegdoticnost i psihološko-filozofsku strukturu pesme. Katkada autor kao da govori — iskustveno vešto — jezikom i svešču dečaka, čistotom njegove duše, realizmom njegovog sna, te tako, razume se, sve postaje moguće, stvari se pokreću kao da su žive, more ulazi u sobu, deca lete toplim svilenim zrakom juga, ljuljaju se okačena o sunce i oblake. Sve je to više nego metaforično. Pesnik uspeva da projektuje imaginarnu trenutke detinjstva jedne gotovo provincijsko-pastoralne atmosfere u okviru savremene realnosti i savremenog senzibiliteta. Nisu izostala ni sećanja na rat, na decu nestalu u tom haosu. A danas, strahuje se da nas zahuktali mitam svakodnevnog života ne obmane i otuđi, da nas ne osiromaši i polkrade nam sećanja na detinjstvo.

**Treba zatvoriti oči
da nam deca iz očiju ne izađu.**

Iskustva pesnikovog detinjstva imaju konstantan echo u pesmama iz ciklusa **PORODIČNA VEČERA**, a i u drugim. Prelivanje realnog iskustva u slobodne imaginarne slike, bez strognih okvira, čini da bit ove poezije, njeni bogati unutrašnji prostori, ne ostaju definitivni, statični, već je to živa, »promenljiva« poezija, uvek novog viđenja, poezija koja nudi bogate asocijativne prostore i višestrukost značenja.

Izvorni jezik, reči osnažene novim odnosima, svežina, iznijansiranoš izraza, bogata i snažna metafora čine da ova suptilna liriska tvorevina ima zaista izuzetnu i leksičku vrednost. Pesme koje sadrži zbirka **Uzmorje** obogaćuju našu poeziju, našu umetničku reč uopšte, ne samo u Vojvodini, nego i na čitavom našem jezičkom području.

MILORAD GRUJIĆ: »PESME, OPET«, Književna omladina Srbije, Beograd 1977.

Piše: Slavko Gordić

Nadmoćan u svojoj nevinosti i naivnosti, takozvani običan čitalac je i srećniji od kritičara. Jer ovaj drugi, najpre, ne može sebi dopustiti radost neposrednog predavanja, niti preku naglost odbijanja, već mora negovati budnu i pravednu »dijalektiku predavanja i otpora«, ikako veli Sreten Marčić. Kritičar, potom, mora izvesti »dokazni postupak«, mora izgraditi »amalgamiraju svojim slutnjama i tvrdnjama, mora odenuti svoje intuicije u ruho raspoznatljivih jezičkih i logičkih oznaka. I tako dalje, i još gore.

A čitalac? On samo (na primer, povodom ove Grujićeve pesničke sveščice) kaže, ili

tek pomisli: »Koliko svežine, koliko ozona! Kako me obuzima želja (kao Anu Karenjinu dok čita svoj engleski roman) da bacim ovu knjigu, da bi je živeo! Kako poezija, kad je prava, najmanje nalikuje knjizi! I koliko li je samo poeziji svojstveno začikavanje prividnom nepozijom!«

Već vidim, međutim, da ovo poređenje po različitosti — hrablje. Naš čitalac, gle, hteo — ne hteo, prosuđuje, upoređuje, potkrepljuje. Stoga je, možda, uputno ovo saosećanje s kritičarem i zavist prema »običnom« čitaocu vratiti njihovom povodu — poeziji Milorada Grujića, koja, kao lepa provokacija kritičkom izjašnjavanju, istovremeno čini to izjašnjavanje izlišnim i smešnim — kao što bi cvet, ili snežna pahulja, ili Severnjača, učini izlišnim i smešnim svog tumača. Jer, bojim se, i najbolja interpretacija (kao sam jednom rekao) ne može učiniti ništa više nego li zatvoriti majuzi prsten oko dela: tj. reći šta ono nije.

Nije pogrešno ustvrditi (mada time, rekoh li, ne dotičemo ovu poeziju) da su svežina, inventivnost i neposrednost meosporne vrednosti Grujićevo pesničkog govora. Da su večne teme mladosti, ljubavi i prijateljstva ovde poetski interpretirane u nekonvencionalnom znaku igre i nepretencioznog poetskog opita. Da Grujić, naime, ne opovrgava jezičko-stilske, prozodijske, monološke i žanrovске modele »čistog« pesništva, ali im prepostavlja jednu igrivu, humornu i nadasve komunkativnu poeziju. Da njegov jezik u svoje tvoračkom i parodijskom nemiru, u svojim kovanicama, složenicama i onomatopejskoj alkustici, nije samo kritika reči kao takve, već njena apologija. Da, tako, i motivika ove poezije, svakodnevnja i unekoliko nepoetska, i njen ton, detinje meobavezan i mevin, ne kazuje samo mehaj za takozvana poslednja i knjiške mitovuzlice, već i iskrenu zadovoljenost pred veličinom i misterijom života.

Možda je, opet, moguće i nekalkvom »učenom« interpretacijom (koja je uvek, manje-više, konstrukcija) proveriti i overiti ključne utiske o **Pesmama, opet**. Uzmemo li, tako, da je Grujićevo često združivanje nekoličkih reči u jednu »leksemu« (»velikvtagolastona-smejana oči«, »lice slatko dagapogmiokaš«) indikativna **stilska devijacija**, u kojoj kao da naziremo istav: ono što je medeljivo kao senzacija, nek bude nedeljivo i kao iskaz — onda možemo **etimon** ove poezije naslućivati u **nedeljivosti** kao temeljnom i sveprisutnom obeležju sveta kojim je ona obuzeta. I doista, medeljiv je ovde svet pesme i nepesme, poezije i proze, poruge i potvrde, empirijskog i poetskog subjekta, dečake naivnosti i punoletne bliznosti, kao što je nerazlučiv i govor pesme od govora o pesmi:

**»... započim jedan put
koji nije bio upisan
u geografsku mapu,
a u potpunosti je odgovarao
mojoj predstavi o putevima.«**

[Južno od železničke pruge (16)]

Možemo, dakako, uzeti i **igru**, kao egzistencijalnu i estetsku kategoriju, za polazište pri promišljanju ove poezije. Igru, u njenom čistom i većnom vidu, a ne **razonodu** (»Kao da je razonoda nekak kategorija«, negoduje Kročec), igru koja je u Grujićevoj transkripciji sveta nekad potvrda njegove nedeljivosti i celovitosti, a nekad, opet, uteha li naknada za medosegnutu autentičnost egzistencije. Tako bi i jezička obest ovog pesnika bila, jednom, vinaverovski rečeno, »jezičko pijanstvo« i »jezičko velevaramanje«, a drugi put — »jezički izgredi, ispad i prepad«.

Međutim, svi navedeni (i drugi, nementivni) nalazi o Grujićevoj poeziji, kao i svi kritički ključevi za njeno tumačenje, vode, nužno, u slepu ulicu **logičke parafraze**. Nije li osvedočenje da **Pesme, opet** raslojavaju kritičko čitanje kao **neadekvatno čitanje**, već samo po sebi dovoljan dokaz o njihovoj izvornosti i valjanosti?